

Ni u jednom drugom evropskom gradu vazduh nije toliko loš kao u bosanskoj Tuzli. To je između ostalog i zbog energije iz uglja na koju se Bosna i Hercegovina još uvek oslanja. Smog vam ulazi u nos čim izađete napolje. Vazduh u industrijskom gradu Tuzli u severoistočnoj Bosni miriše na spaljeni mrki uglj. Ako pređete veće udaljenosti, počinje da vam grebe grlo. Aplikacija na pametnom telefonu, koja pruža informacije o trenutnom kvalitetu vazduha, jutros svetli crveno: disanje je ovde nezdravo.

Granice granične vrednosti čestica prašine, koje Svetska zdravstvena organizacija klasifikuje kao bezopasne, jutros su višestruko prekoračene. Tako je već nedeljama. Kao i u mnogim drugim gradovima na Balkanu, situacija je posebno nebezbedna u hladnoj sezoni. Mnoge kuće su slabo izolovane; za grejanje se koristi uglj, drva ili kućni otpad, što zagađuju životnu sredinu.

U Tuzli je vazduh čak i leti loš. Grad i njegove susedne opštine Lukovac i Živinice mesta su sa najnižim kvalitetom vazduha u celoj Evropi. Razlog za to je na periferiji. U okrugu Bukinje, uzdižu se kule tuzlanske elektrane na lignit. Nekoliko stotina metara dalje, Goran Stojak sedi u kafiću i meša čaj od mente. On je izabrani šef okruga – što je počasno mesto. U Bukinju živi od rođenja, uvek imajući u vidu elektranu. Izgradnja je započeta 1959. godine. Prvi blok počeo je sa radom 1963. godine. Do 1978. proširena je za pet blokova.

„Kašljem svako jutro“

„Kašljem svako jutro“, kaže Stojak. „Ali to je normalno u ovoj oblasti“. Elektrana nema sistem za odsumporavanje dimnih gasova. Toksični sumpor dioksid se nesmetano oslobađa u vazduh. „Ne poznajem nikoga ko je umro prirodnom smrću u Bukinju“, kaže Stojak, koji ima dva sina od tri i pet godina. I oni su već bolesni. „Oni pate od bronhitisa i moraju stalno kod lekara“.

Ali u Bukinju opasnost nije samo u vazduhu, već i u zemlji. Šljaka razblažena vodom pumpa se cevima iz elektrane u brda iznad Bukinja i dovodi u rezervoar. Mešavina ugljenog pepela i vode visoko je alkalna. „PH ove vode je između 11 i 12“, kaže Denis Žiško iz lokalne organizacije za zaštitu životne sredine Centar za energiju i ekologiju. Voda je takođe kontaminirana teškim metalima.

Na deponiji nema hidroizolacije, tako da zagađena voda nesmetano prodire u podzemne vode. Leti suncem osušenu prašinu vetar nosi u centar Tuzle. Centar za energiju i ekologiju otkrio je teške metale u tlu oko deponije. A pošto stanovnici sade povrće u zagađenoj zemlji, kadmijum, olovo i arsen nalaze se i u ljudskoj kosi.

Nova elektrana gradi se - novcem iz Kine

Bosna trenutno iz uglja proizvodi oko 60% električne energije. Dok Evropska komisija želi da nastavi postepeno ukidanje uglja, Bosna, potencijalni kandidat za članstvo u EU, i dalje se oslanja na energiju zasnovanu na lignitu. U 2016. godini nova elektrana Stanari puštena je u rad, na području Republike Srpske. Blok 7 će takođe biti dodat termoelektrani na uglj u Tuzli.

Kao i elektrana u Stanarima, Blok 7 u Tuzli uglavnom će se finansirati novcem iz Kine. Eksim banka je za to omogućila više od 600 miliona evra. Vlada Federacije BiH dala je stoprocentnu državnu garanciju za kredit. Evropska Energetska zajednica, kojoj pripada i Bosna, na to gleda kao na nezakonitu državnu subvenciju i otvorila je takozvani postupak za rešavanje sporova. Neizvesno je da li će to zaustaviti izgradnju elektrane. U Bukinju su već započeli sa iskopavanjem.

Prema proračunima nevladine organizacije Bankwatch, upitno je da li blok 7 u Tuzli ikada biti profitabilan. Operator elektrana u državnom vlasništvu, Elektroprivreda BiH, preuzima nerealne troškove proizvodnje električne energije i rizikuje da neće moći da vrati kineski kredit. „Bosanski poreski obveznici bi tada morali da plate troškove“, kaže ekolog Žiško. Elektroprivreda nije odgovorila na nekoliko zahteva za dostavljanje informacija. U javnim izjavama, rukovodstvo državnog preduzeća i bosanske vlasti opravdavaju izgradnju Bloka 7 stvaranjem radnih mesta i energetsom sigurnošću zemlje. Denis Žiško ne prihvata ove argumente. „Blok 7 će izgraditi kineski radnici, a oprema će se takođe uvoziti iz Kine“. Koristi za lokalne kompanije i lokalno tržište rada su minimalne. On ne razume zašto bi uvoz energije trebao biti problem: Bosna uvozi i veliki deo svoje hrane.

U gradskoj upravi u Tuzli ne zamaraju se situacijom. „Vazduh u Tuzli je nažalost loš“, kaže gradski zvaničnik Amir Razić. Zadužen je za projekat koji pokreće postavljanje toplotnih pumpi u porodičnim kućama. Ako dovoljno izolujete kuću, od grada ćete dobiti novac za toplotnu pumpu.

Na ovaj način treba zameniti privatne sisteme grejanja na uglj. Projekat je još uvek u povoju: do sada je instalirana samo jedna toplotna pumpa, a do proleća će uslediti dvadesetak. „Ali već smo učinili mnogo da poboljšamo kvalitet vazduha“, kaže Razić.

Tuzla je uložila milione u širenje gradske mreže daljinskog grejanja, koja snabdeva 23.000 privatnih domaćinstava i 2.000 preduzeća. Međutim, pošto se mreža napaja iz elektrane na uglj na periferiji, to ne znači fundamentalno poboljšanje. Razmišlja se o alternativnim izvorima energije za mrežu daljinskog grejanja, kaže Razić. „Ali u ovom trenutku elektrana na uglj je nužno zlo sa naše tačke gledišta“.

„Nada je umrla ovde“

Goran Stojak, koji živi pored elektrane, to vidi drugačije. „Elektrana izaziva bolest i patnju – svakog dana“, kaže on. „Ona mora biti zatvorena“. Stojak ne može da se iseli iz Bukinja, jer mu kao građevinskom radniku, kao i većini ostalih stanovnika okruga, nedostaje novca. Prodaja njegove kuće bila je iluzorna. „Niko se ne seli u ovo područje“. Ne bi našao kupca ni po smešnoj ceni, kuća je preblizu elektrane i odlagališta šljake.

Stojak dugo nije imao očekivanja od lokalnih političara i operatora elektrana. Ali nadao se da će međunarodni pritisak doprneti postavljanju postrojenja za odsumporavanje. Ali uzalud, otrovni sumporni gasova i dalje neometano dopiru do vazduha preko Bukinja. „Kaže se da nada umire trajno“, kaže Stojak. „Ovde je već mrtva“.

Izvor: nzz.ch